

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Liikenne- ja viestintäministeriö
kirjaamo.lvm@gov.fi

Asia: Yleisradio Oy:n julkisen palvelun tehtävää ja rahoitusta arvioivan parlamentaarisen työryhmän lausuntopyyntö

Viite: VN/23882/2023

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE on valtioneuvoston asettama neuvottelukunta, joka toimii YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016; YK:n vammaisyleissopimus) kansallisena koordinaatiomekanismina. Vammaisyleissopimus on Suomessa osa velvoittavaa lainsäädäntöä. VANE tarkastelee parlamentaarisen työryhmän tehtävänantoa tästä näkökulmasta.

Seuraavassa ensin VANEn yleinen näkemys Yleisradion julkiseen tehtävään ja rahoitukseen, sen jälkeen asian kannalta olennaisten YK:n vammaisyleissopimuksen artiklojen lyhyt esittely.

VANEn näkemys Yleisradion julkisen palvelun tehtävään ja rahoitukseen

Parlamentaarisen työryhmän tehtävänä on arvioida Yleisradion julkisen palvelun tehtävää, Yleisradion suhdetta kaupalliseen mediaan, Yleisradio Oy:stä annetun lain muutostarpeita sekä Yleisradion rahoitusta.

Ylellä on merkittävä asema yhteiskunnassa ja sen asema korostuu erityisryhmien, kuten vammaisten ihmisten elämässä. Yle pystyy tuottamaan esteetöntä ja saavutettavaa viestintää vammaisten ihmisten tarpeisiin, edistämään vammaisten ihmisten sananvapautta ja vaikuttamaan myös yleiseen asenneilmapiiriin suhteessa vammaisiin ihmisiin. Vammaiset ihmiset ovat myös usein pienituloisia ja siksi heidän tosiasialliset mahdollisuudet seurata maksumuurin takana olevaa mediaa on heikompi valtaväestöön nähden.

Jo tällä hetkellä Ylen tehtävänannossa todetaan, että sen tehtävänä on tuoda monipuolinen ja kattava julkisen palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen *jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin*. Yle-lain mukaan julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee erityisesti mm. *"tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille"*. Ylen tehtävänä on myös välittää asetuksella tarkemmin säädettäviä *viranomaistiedotuksia ja varautua televisio- ja radiotoiminnan hoitamiseen poikkeusoloissa*.

YK:n vammaissopimus lähtee kokonaisuudessaan siitä, että vammaisten asemaa ja oikeuksia tulisi vahvistaa ja toteuttaa asianmukaiset toimet tämän toteutumiseksi. VANE katsookin, että nykyistä tehtävänantoa voisi YK:n vammaisyleissopimukseen perustuen täsmentää vammaisten ihmisten näkökulmasta mainitsemalla erikseen esteettömyyden ja saavutettavuuden velvoite. Ohjelmasisällöissä olisi hyvä olla myös maininta siitä, että sisällöillä tulisi pyrkiä vähentämään vähemmistöihin, kuten vammaisiin ihmisiin, kohdistuvia ennakkoluuloja ja negatiivisia asenteita. Television vaaratiedotteiden tulisi myös olla saavutettavia kaikille väestöryhmille.

Esteettömyydellä ja saavutettavuudella on erityismerkitys esimerkiksi aistivammaisille ja selkokieltä tarvitseville ihmisille. Yleisradio on mm. ainoa media, jolle on annettu erityisvastuu palvella myös viittomakielistä yhteisöä. Yleisradio onkin lisännyt viittomakielistä materiaalia ansiokkaasti. Useimmissa medioissa viittomakielistä sisältöä tarjotaan kuitenkin harvoin ja hyvin satunnaisesti. Yleisradio turvaa myös suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien mahdollisuutta saada tietoa omalla kielellään.

Näkövammaisten ihmisten kannalta ensiarvoisen tärkeää on televisiolähetysten äänitekstitys ja kuvailu. Näitä palveluja on myös saatu vähitellen lisättyä. Iso puute on edelleen kuitenkin esimerkiksi uutis- ja ajankohtaislähetysten äänitekstityksen puuttuminen, joka on korostunut Ukrainan sodan myötä. Näiden ohjelmien kaikki vieraskieliset haastattelut ovat näkövammaisille ihmisille esteellisiä.

Selkokielineen tuotanto palvelee maahanmuuttajaväestön lisäksi suurta joukkoa vammaisia henkilöitä, jotka tarvitsevat selkokieltä ymmärryksensä tueksi. Tätäkin tuotantoa tulisi lisätä.

Yleisradion tehtävissä ja rahoituksessa huomioon otettavia YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteita

Tässä yhteydessä erityisesti huomioon otettavia sopimuksen artikloja ovat 8 artikla, tietoisuuden lisääminen, 9 artikla, esteettömyys ja saavutettavuus, 11 artikla vaaratilanteet ja 21 artikla sanan- ja mielipiteenvapaus ja tiedonsaanti sekä 30 artikla osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun. Näiden ohella on syytä huomioida myös esimerkiksi 3 artiklan yleiset periaatteet, kuten mahdollisuuksien yhdenvertaisuus.

Tietoisuuden lisäämistä käsittelevä 8 artikla toteaa muun muassa, että sopimuspuolet ryhtyvät toteuttamaan välittömiä, tehokkaita ja asianmukaisia toimia, joilla lisätään tietoisuutta vammaisista henkilöistä koko yhteiskunnassa ja torjutaan vammaisiin henkilöihin liittyviä, myös sukupuoleen ja ikään perustuvia, stereotyyppioita, ennakkoluuloja ja haitallisia käytäntöjä kaikilla elämänalueilla. Artikla kehottaa käynnistämään ja jatkamaan myös tiedotuskampanjoita.

9 artiklassa, joka käsittelee esteettömyyttä ja saavutettavuutta todetaan seuraavaa: ”*Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki-että maaseutualueilla.*”

11 artiklassa todetaan: ”Sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden”.

Sanan- ja mielipiteenvapautta ja tiedonsaantia koskevassa 21 artiklassa todetaan:
”Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjä viestintämuotoja, muun muassa: a) antamalla suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja sellaisessa saavutettavassa muodossa ja sellaista saavutettavaa teknologiaa käyttäen, jotka soveltuvat eri tavoin vammaisille henkilöille...”

Yleissopimuksen 30 artiklalla on haluttu varmistaa muun muassa vammaisten ihmisten esteetön ja saavutettava kulttuurin seuraaminen toteamalla, että sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että ”vammaiset henkilöt voivat seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa.”

VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIEN NEUVOTTELUKUNTA

Jaska Siikavirta
puheenjohtaja

Merja Heikkonen
pääsihteeri